

Секція 3. Бухгалтерський, управлінський облік та аудит

Грицишен Дмитрій Олександрович

*доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри
економічної безпеки, публічного управління та адміністрування
Житомирського державного технологічного університету*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА КОНСТРУКЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Господарська діяльність, виступаючи об'єктом обліку, є соціально-еколого-економічною системою, яка визначає взаємодію підприємства із зовнішнім середовищем. Це дозволяє розглядати облік як інформаційну модель такої взаємодії. Взаємодія підприємства із зовнішнім середовищем визначена шляхом ідентифікації зв'язків із соціальним, екологічним та економічним середовищами. Дані зв'язки фактично складають господарську діяльність та проявляються в двох площинах: по-перше, системи зовнішнього середовища виступають постачальниками ресурсів, які використовуються в результаті господарської діяльності; по-друге, господарська діяльність впливає на системи зовнішнього середовища, що можуть змінювати окремі елементи, або ж систему в цілому. Вони поєднують елементи і впливають на поведінку системи в цілому, її безперервне безпечне функціонування. Вивчення господарської діяльності як соціально-еколого-економічної системи визначає напрями розвитку обліку як інформаційної моделі, її взаємодії із зовнішнім середовищем. Зважаючи на це, в роботі запропоновано теоретико-методологічну конструкцію бухгалтерського обліку в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємства (рис. 2), під якою розуміємо комплекс внутрішніх взаємозв'язків між складовими системи обліку, зокрема: завдань, принципів, об'єктів та елементів методу, що забезпечують формування транспарентного інформаційного простору прийняття управлінських рішень.

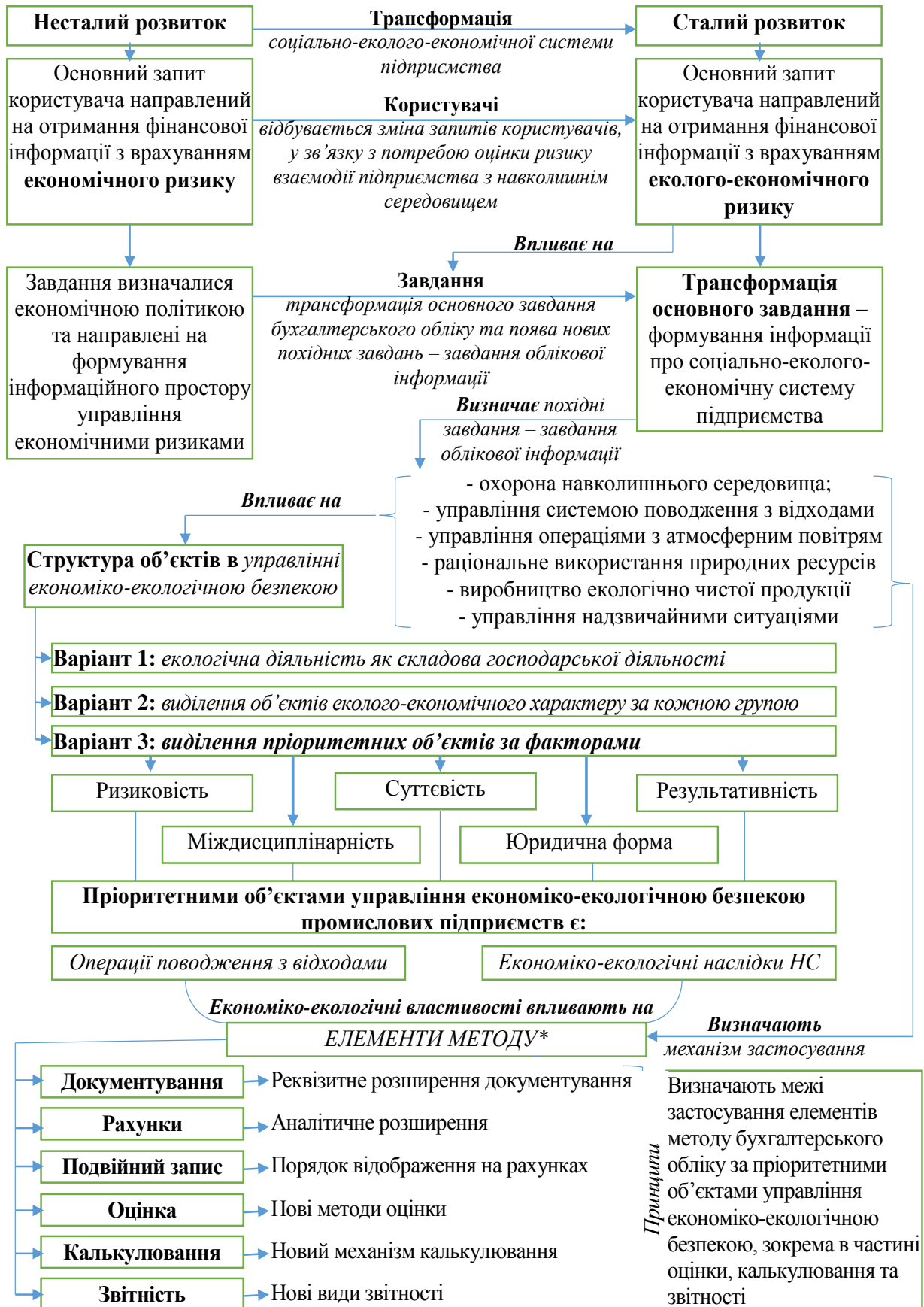

Рис. 2. Теоретико-методологічна конструкція бухгалтерського обліку в управлінні економіко-екологічною безпекою підприємств

Визначено, що при ідентифікації системи об'єктів бухгалтерського обліку для формування інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою потрібно дотримуватися одного з підходів: 1) обґрунтування екологічної діяльності як окремої складової господарської діяльності підприємства й, відповідно, ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку; 2) виділення за кожною групою об'єктів бухгалтерського обліку тих об'єктів, що мають економіко-екологічний характер; 3) виділення пріоритетних об'єктів бухгалтерського обліку, управління якими дозволить встановити відповідний рівень економіко-екологічної безпеки підприємства.

Обґрунтовано, що найбільш ефективним підходом є виділення пріоритетних об'єктів, адже це: 1) не дозволяє розпорошувати інформацію та при прийнятті стратегічно важливих управлінських рішень концентрувати увагу на найбільш суттєвій інформації щодо об'єктів, які визначають стан економіко-екологічної безпеки; 2) при виділенні за кожною групою, еколого-орієнтованих об'єктів, облікова інформація є виокремленою, а тому не дає повного відображення стану господарської діяльності й, відповідно, рівня її економіко-екологічної безпеки; 3) пріоритетність об'єктів обумовлюється їх ризиковістю, а, отже, управлінські рішення будуть базуватися на обліковій інформації, яка дозволить попереджати ризики; 4) виокремлення екологічної діяльності в структурі господарської діяльності не відповідає меті функціонування підприємства – отримання прибутку, адже не вся екологічна діяльність приносить доходи, а отже і прибуток; 5) господарська діяльність, в цілому, може бути еколого-орієнтована шляхом зменшення впливу на навколишнє середовище, а тому виділення окремих її складових в екологічну діяльність є не доцільним (екологічну орієнтованість господарської діяльності будуть визначати лише окремі пріоритетні об'єкти екологічного характеру).

Для формування системи об'єктів управління економіко-екологічною безпекою запропоновано сукупність критеріїв: ризиковість (об'єкт визначається в залежності від виду можливих (позитивних / негативних) наслідків, пов'язаних з

ним та їх впливом на стан економіко-екологічної безпеки); суттєвість (об'єкт визначається в залежності від його економічної величини в сукупному складі об'єктів бухгалтерського обліку та його значення в управлінні); результативність (об'єкт визначається в залежності від економічного результату, який можливо отримати від управління ним та його значення в зменшенні негативного впливу на навколишнє середовище); міждисциплінарність (об'єкт повинен виступати об'єктом екології або природокористування та економічних відносин); юридична форма (об'єкт повинен мати відповідну юридичну форму, тобто виступати об'єктом економічних відносин, врегульованих законодавством). За умови, що зазначені об'єкти задокументовані та оцінені, вони виступатимуть об'єктами облікового відображення. На основі визначення пріоритетності об'єктів обґрунтовано напрями застосування елементів методу, покладених в основу розробки методології облікового відображення операцій поводження з відходами та економіко-екологічних наслідків НС, які визначено для промислових підприємств як пріоритетні.

Вивчення завдань бухгалтерського обліку дозволило встановити, що більшість з них виділені неправомірно, адже складові системи бухгалтерського обліку, зокрема елементи його методу, не дозволяють виконати їх. Так, розглядаючи бухгалтерський облік як пізнавальний процес, об'єктом якого є господарська діяльність, а елементи його методу як складові процесу пізнання, обґрунтовано виділення одного завдання, а саме формування інформації про стан соціально-еколого-економічної системи підприємства, яка задовольняє користувачів. В свою чергу, облікова інформація виконує сукупність завдань, які реалізуються управлінськими рішеннями, прийнятими на її основі. Завдання облікової інформації визначені як похідні завдання бухгалтерського обліку, які запропоновано групувати за напрямками економіко-екологічного, економіко-соціального та соціально-екологічного характеру. Визначено підгрупи завдань економіко-екологічного характеру (охорона навколишнього середовища, управління системою поводження з відходами, операціями поводження з

атмосферним повітрям, раціональне використання природних ресурсів, управління в умовах НС) та їх прояв на рівнях соціально-економічних відносин.

Принципи бухгалтерського обліку забезпечують отримання облікової інформації, властивості якої дозволяють приймати ефективні управлінські рішення, покладені в основу формування інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою. У зв'язку з цим розроблено напрями їх модифікації у забезпеченні сталого розвитку. Запропоновано замінити принцип єдиного грошового вимірника на принцип універсального грошового вимірника, що дасть можливість використання інших вимірників для формування бухгалтерської звітності з узагальненням у грошовому вимірнику. Принципи, які визначають порядок застосування методу оцінки, запропоновано модифікувати, зокрема: обачності – відповідно до концепції справедливої вартості; історичної (фактичної) собівартості – замінити на принцип релевантного оцінювання. При використанні принципів нарахування, відповідності доходів і витрат та повного висвітлення обґрунтовано необхідність врахування можливості НС. В цілому це дозволяє змінити механізм формування інформаційного простору та отримати транспарентну облікову інформацію.